

УДК 341.1/8

КОНЦЕПЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ТА ЗАГАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Вікторія Малига, Дмитро Новашок

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-41-99,
e-mail: triadama@gmail.com, dmitrynovashok@gmail.com*

Досліджено правову природу концепцій загального та ефективного контролю у міжнародному праві та їхнє нормативне закріплення у міжнародно-правових документах. Проаналізовано особливості застосування концепцій ефективного та загального контролю у практиці міжнародних судових установ, зокрема, Міжнародного суду ООН, Європейського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду. Виокремлено основні положення в аргументації Грузії щодо агресії Російської Федерації проти неї за допомогою концепцій ефективного та загального контролю. Аргументовано доцільність використання концепцій для доведення збройної агресії Росії проти України.

Ключові слова: ефективний контроль; загальний контроль; міжнародно-правова відповідальність; Міжнародний суд ООН; Міжнародний трибунал для колишньої Югославії; Європейський суд з прав людини; Міжнародний кримінальний суд.

Постановка проблеми. У міжнародному праві діє принцип, відповідно до якого поведінка приватних осіб або утворень не може бути ототожнена із діями держави за міжнародним правом. Проте в деяких випадках таку поведінку можна розглядати як поведінку держави в силу особливого фактичного зв'язку між фізичною особою або утворенням, що здійснює цю поведінку, і державою. Саме встановлення такого зв'язку між державою та особою, а також доведення причинно-наслідкового зв'язку між вказівками держави та поведінкою осіб стало предметом правових дискусій у 80-х роках ХХ ст. після прийняття Міжнародним судом ООН відомого рішення у справі Нікарагуа проти США, в якому вперше розроблено концепцію ефективного контролю. Внаслідок цього багато наукових досліджень присвятили саме цьому правовому явищу та його критеріям. Згодом Міжнародний трибунал для колишньої Югославії розширив цю концепцію шляхом створення нової, яка отримала назву концепції загального контролю.

Особливої актуальності для України ці концепції набули після початку збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави. Оскільки конфлікт носить характер гібридної війни, визначити тип конфлікту та довести вину Росії, з юридичної точки зору, не так просто. Саме тому юристи-міжнародники у пошуку відповіді на запитання щодо кваліфікації конфлікту на Сході України все частіше звертаються до концепцій ефективного та загального контролю. Виявляється очевидною необхідність дослідження питання концепцій

ефективного та загального контролю у міжнародному праві та можливість застосування цих концепцій до кваліфікації конфлікту в Україні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Серед авторів, які внесли значний внесок у розвиток концепцій ефективного та загального контролю, зазначимо М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, А. І. Дмитрієва, Н. А. Зелінську, А. Кассезе, Дж. Кроуфорда, І. І. Лукашука, М. Спіненді. Незважаючи на важливість цього питання, у сучасній українській юридичній науці наразі відсутнє системне дослідження вищезазначених концепцій та їхнє застосування до ситуації в Україні.

Мета статті – охарактеризувати основні положення та практику застосування концепцій ефективного та загального контролю у міжнародному праві.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити правову природу концепцій ефективного та загального контролю у міжнародному праві;
- виокремити основні положення в аргументації Грузії щодо агресії Російської Федерації проти неї за допомогою концепцій ефективного та загального контролю;
- обґрунтувати перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю Україною у справі проти Російської Федерації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародному праві розрізняють дві концепції, відповідно до яких державі присвоюють протиправну поведінку приватних осіб (або групи осіб): концепція ефективного та загального контролю. Хоча ці дві концепції мають спільну правову природу, проте проведення різниці між ними має важливе значення. Також ці дві концепції тісно взаємопов'язані між собою та мають низку спільних рис.

Концепція ефективного контролю, яка зачіпає питання встановлення контролю держави над діями певних осіб і її відповідальності за це, розроблена Міжнародним судом Організації Об'єднаних Націй (далі – Суд) у справі про військову та напіввійськову діяльність в «Нікарагуа проти США» (*Nicaragua v. USA*) 1986 року. У цій справі Нікарагуа позивалась проти США у зв'язку із фінансуванням та підтримкою США «контрас» у Нікарагуа, які вели партизанську війну проти уряду держави упродовж 1980–1990 рр. Нікарагуа посилалась на те, що США контролювали дії «контрас» під час протистояння, отож країні слід присвоїти поведінку цих осіб, тобто США як держава мала б нести відповідальність за порушення міжнародного права, які вбачали у діях «контрас». У зазначеній справі мова йшла про порушення норм міжнародного гуманітарного права.

З одного боку, Суд визначив, що «США, навчаючи, озброюючи, фінансуючи і надаючи провіант контрас чи будь-яким іншим способом підтримуючи або надаючи допомогу військовим чи воєнізованим діям у Нікарагуа та проти Нікарагуа, діяв проти Республіки Нікарагуа в порушення свого зобов'язання в рамках міжнародного звичаєвого права не втручатись у справи іншої держави» [2, с. 169]. Проте Суд не визнав вимогу Нікарагуа щодо присвоєння поведінки

«контрас» США, зважаючи на те, що Сполучені Штати не здійснювали повного контролю над ними. У висновку зазначено, що Суд не вважає доведеним те, що усі операції, які здійснювали «контрас» під час конфлікту, відображали стратегію та тактику, розроблені виключно США. Також Суд не сумнівався, що певну кількість операцій проводили за рішенням або за планами, розробленими якщо не радниками зі США, то, принаймні, за тісної співпраці із ними. Отже, Суд визначав, чи «були взаємовідносини між контрас та урядом США такими, що з правової точки зору було б правильним розглядати контрас як орган уряду США чи як організацію, що діє від її імені» [2, с. 202]. В результаті Суд зазначив, що ті факти та докази, які є у нього, не дають підстав продемонструвати повну залежність «контрас» від уряду Сполучених Штатів.

На думку суддів, більшість операцій це незаконне угруповання могло здійснювати повністю за власною ініціативою і без сторонньої участі в них радників США, і лише декілька випадків можна «присвоїти США», зважаючи на пряму участь у них уряду держави. Зокрема, довели, що ЦРУ фінансувало та надавало інструкції угрупованню UCLA щодо мінування територіальних вод Нікарагуа та підривання нафтових трубопроводів.

В результаті розгляду цієї справи розроблено концепцію ефективного контролю, відповідно до якої держава несе відповідальність за правопорушення осіб або групи осіб, якщо буде доведено, що вона здійснювала ефективний контроль над військовими або воєнізованими операціями, під час яких особи скоїли ці правопорушення. Проте сам ефективний контроль США над «контрас» так і не довели.

На противагу цій справі, слід згадати справу Душко Тадича (*Tadić case*) у Міжнародному трибуналі для колишньої Югославії (далі – Трибунал), у якій судді розширили рамки міжнародної відповідальності Югославії за дії у Боснії та Герцеговині, використовуючи концепцію «загального контролю» всупереч позиції, сформульованій у рішенні Міжнародного суду ООН.

Апеляційна палата Трибуналу вирішила, що критерій, який застосовував Суд у справі Нікарагуа, не є переконливим для встановлення відповідальності держави, адже він суперечить самій логіці права відповідальності держав, а також державній та юридичній практиці [6]. На їхню думку, коли йдеться про відповідальність за військову організацію, якщо загальний контроль над цією організацією здійснює іноземна держава, то цього достатньо, щоб іноземна держава несла відповідальність за усі діяння організації.

Щодо відповідальності держав, то Апеляційна палата Трибуналу стверджувала, що держава не має відмовлятися від міжнародної відповідальності за військову підтримку, де б її не надавали – чи на своїй території, чи за кордоном, прикриваючись тим, що вона не давала їй конкретних вказівок.

Також Трибунал зазначив, що слід розрізняти відповідальність держав за дії конкретних осіб (у такому випадку необхідна наявність інструкцій щодо кожної окремої операції, тобто застосування концепції ефективного контролю) від дій ієрархічно організованих структурованих груп. Щодо цього М. М. Мезох

зазначив, що «такий підхід є обґрунтованим з урахуванням таких характеристик організованих груп, які відрізняють їх від індивідів, як наявність структури, командування, правил та регламенту» [4]. Він доходить висновку, що для притягнення до відповідальності держави за дії індивідів у рамках організованої групи достатньо наявності загального контролю.

Відповідно до концепції загального контролю, держава несе відповідальність за дії організованої групи, якщо вона здійснювала загальний контроль над нею, який не обов'язково передбачає надання певних інструкцій або вказівок, а може виражатись у загальній підтримці цих осіб, в тому числі фінансовій, військовій чи в іншій формі.

Елементи цих концепцій можна відшукати й у справах *Європейського суду з прав людини* (ЄСПЛ), який керувався такими критеріями, як «ефективний загальний контроль» та «первинне здійснення влади та контролю» у своїх рішеннях. Зокрема, у справі «Луїзиду проти Туреччини» (*Loizidou v. Turkey*), в якій позивач вимагав визнати Туреччину відповідальною за порушення своїх прав на доступ до власності, що знаходилась на території Північного Кіпру, ЄСПЛ зазначив, що немає необхідності у встановленні «детального контролю» Туреччини над діями Турецької Республіки Північного Кіпру у політичних рішеннях та діях влади цього утворення, оскільки здійснення «ефективного загального контролю» над місцевою владою з боку Туреччини є достатньою підставою, щоб притягнути її до міжнародної відповідальності [8].

Щодо міжнародно-правового закріплення відповідальності держав за дії індивідів чи організацій, слід зазначити, що жоден чинний міжнародно-правовий документ не регулює це питання. Проте існує проект статей щодо відповідальності держав за міжнародні протиправні дії, який так і не прийняли, хоча й схвалили *ad referendum* Генеральною Асамблеєю ООН і часто використовували на практиці, в тому числі й Міжнародний суд ООН [3].

Відповідно до цього проекту, міжнародно-правова відповідальність держав за дії індивідів є особливим випадком відповідальності та регулюється статтею 8 проекту, у якій зазначено, що «поведінка особи або групи осіб розглядається як діяння держави за міжнародним правом, якщо ця особа або група осіб фактично діють за вказівками або під керівництвом чи контролем цієї держави при здійсненні поведінки» [1].

Досліджуючи сучасну практику застосування вищезазначених концепцій, слід звернути увагу на грузинський досвід, адже ця держава також переживає наслідки агресії Російської Федерації та намагається це довести у міжнародних судових установах. На початку 2016 року *Міжнародний кримінальний суд* (МКС), до якого позивається влада Грузії проти влади Російської Федерації в рамках конфлікту 2008 року, дав змогу Офісу Прокурора розпочати розслідування щодо можливих воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Палата попереднього розгляду надала таке право Прокурору на підставі попереднього запиту та доповіді «Ситуація в Грузії», що видана 2015 року. Саме цей документ становить велику зацікавленість для дослідження питання загального та ефективного контролю Росією окупованих територій Грузії.

Аналізуючи правову позицію Прокурора щодо цього конфлікту, можна виокремити елементи концепцій ефективного та загального контролю. Зокрема, як зазначено у документі щодо періоду часу, який передував прямому військовому втручанню Росії в Грузію 8 серпня 2008 року, наявна інформація засвідчує, що російська влада вже була залучена в організацію планування та координування південноосетинських сил з достатнім рівнем загального контролю над ними [10, с. 28]. Завдяки цим фактам Офіс Прокурора МКС запропонував визнати конфлікт вже на підготовчому етапі *de facto* міжнародним.

Інформація також засвідчила численні випадки, які, здебільшого, відбувалися в період з серпня по жовтень 2008 року, що демонстрували військову координацію оперативних зв'язків між російськими збройними силами і південноосетинськими силами, передусім у контексті нападів, скоєних проти сіл, населених етнічними грузинами. Зазначимо, що російські збройні сили, як видається, надавали оперативну та матеріально-технічну підтримку південноосетинським силам, в тому числі за допомогою повітряного бомбардування на підтримку південноосетинських військових операцій, а також перевезень.

Проте інформація, надана Міжнародному кримінальному суду, не засвідчувала, що російські війська були задіяні на регулярній основі у тактичному й оперативному плануванні та/або в проведенні конкретних військових операцій південноосетинських сил.

Сторона звинувачення зазначає, що існують докази присутності російських військ у безпосередній близькості від місць, де передбачувані злочини вчинені південноосетинськими силами. Визначається, що в цих операціях, які спричинили воєнні злочини та злочини проти людяності, брали участь принаймні деякі члени збройних сил Росії, в той час як інші члени діяли пасивно, а треті діяли з метою запобігання та покарання таких злочинів.

Важливою також була справа «Грузія проти Росії» (*Georgia v. Russia*) у Міжнародному суді ООН щодо порушення Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації. Незважаючи на те, що Суд відмовив у розгляді справи, посилаючись на відсутність у нього юрисдикції, у судових документах можемо побачити, що Грузія у своїй аргументації посилалась на концепцію ефективного контролю. Зокрема, вона вимагала від Російської Федерації «негайно зупинити та в подальшому утриматись від дискримінаційних порушень прав людини щодо етнічних грузинів, включаючи атаки на цивільних осіб, цивільні об'єкти, руйнування сіл та міст ... на території Південної Осетії та Абхазії, які знаходяться під окупацією або ефективним контролем Російської Федерації» [9].

Варто також розглянути перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю у доведенні збройної агресії Росії проти України та Сході нашої держави. Найбільш актуальним є розгляд справи «Україна проти Російської Федерації» (*Ukraine v. Russian Federation*), яку зараз розглядають у Міжнародному суді ООН. Україна подала заяви щодо порушення Росією двох конвенцій: Конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1965 року

та Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року. У випадку даного дослідження інтерес має лише остання конвенція, адже вона стосується ситуації на Сході України. Зазначимо, що Україна змогла подати позови лише щодо цих конвенцій, адже в інших містяться застереження, зроблені або Російською Федерацією, або СРСР, правонаступником якого є Росія, та, відповідно, справи щодо порушення Росією цих конвенцій неможливо розглянути в Міжнародному суді ООН, оскільки Росія не дала на це своєї згоди.

Розглядаючи порушення Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, варто зазначити, що Україна звинувачує Російську Федерацію в тому, що вона, постачаючи зброю та озброєння терористичним угрупованням, які діють в окремих районах Донецької та Луганської областей (так звані «ДНР» та «ЛНР»), фінансує терористичні акти, які вони здійснюють проти цивільного населення, і тим самим порушує Конвенцію. Проте в рамках цього провадження не стоїть питання щодо присвоєння Російській Федерації поведінки терористів з «ДНР» та «ЛНР», а лише визнання Росії «спонсором» терористичних актів. Міжнародний суд ООН 19 квітня 2017 року виніс рішення щодо тимчасових заходів у справі «Україна проти Російської Федерації», за яким тимчасові заходи, відповідно до Конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, не накладені, оскільки Україна не надала достатню кількість доказів того, що зброю, інші засоби чи фінанси надавали «з метою або розумінням того, що саме цю зброю чи інші засоби використовують для терактів» [11, с. 17].

Складно передбачити, чи Міжнародний суд ООН в рамках цих двох проваджень розглядатиме питання кваліфікації конфлікту на Сході України. Якщо ж це питання підніматимуть, то, найімовірніше, українській стороні слід буде доводити російську агресію саме на основі концепції ефективного контролю та прецеденту у справі «Нікарагуа проти США». Зазначимо, що концепцію загального контролю застосовувати немає сенсу, адже Міжнародний суд ООН не погоджується ні з цією концепцією, ні з тим, що Міжнародний трибунал для колишньої Югославії мав юрисдикцію таку концепцію застосовувати. Отже, якщо в рамках судових позовів України проти Російської Федерації в Міжнародний суд ООН підніматимуть питання щодо присвоєння поведінки терористів Росії, то, у разі позитивного вердикту, варто очікувати максимум на часткове визнання дій «Д/ЛНР» такими, що були повністю підпорядкованими російському уряду. У Міжнародному суді ООН довести повний (або загальний) контроль Російської Федерації над цими утвореннями не видасться можливим.

Україна також подала п'ять позовів до Європейського суду з прав людини щодо порушення Російською Федерацією прав людини на території Криму та Донбасу. Зокрема, йдеться про визнання Росії такою, яка ефективно контролює певні суверенні території України за посередництва терористичних угруповань (місцеві адміністрації у формулюванні самого ЄСПЛ). Відповідно, якщо визнають, що Російська Федерація здійснює загальний ефективний контроль над «місцевими адміністраціями» на окупованих територіях Донецької та Луганської областей, то саме Росію визнають винною за порушення прав

людини на цих територіях. Саме на це і посилається український уряд у своєму позові «Україна проти Росії» (*Ukraine v Russia*), наголошуючи, що «Росія ... здійснюючи контроль над сепаратистами та озброєними угрупованнями у Східній Україні – мала юрисдикцію над ситуацією, що призвело до численних порушень Європейської конвенції з прав людини» [7].

Окрім позовів України проти Росії, ЄСПЛ має сотні позовів мешканців Донецької та Луганської областей щодо порушення їхніх прав унаслідок конфлікту, в яких відповідачем виступає Росія. Аналізуючи подібні справи, які розглядали раніше, можна передбачити, що ЄСПЛ знову застосує концепцію загального ефективного контролю для доведення того, що саме Російська Федерація несе відповідальність за порушення прав людини на Сході України. Проте ЄСПЛ не має юрисдикції визнавати чи не визнавати Росію агресором, а сам конфлікт – міжнародним.

Єдиним міжнародним судовим органом, у якому вже на порядку денному постало питання визнання конфлікту міжнародним збройним через контроль Росією збройних формувань, є Міжнародний кримінальний суд. Зокрема, у своєму Звіті щодо ситуації в Україні МКС зазначає, що «Офіс Прокурора також розглядає заяву про те, що Російська Федерація загалом здійснювала контроль над збройними угрупованнями у Східній Україні, з метою встановлення того, чи можна вважати цей збройний конфлікт, який би за інших умов вважався неміжнародним, міжнародним за своєю природою» [5, с. 9].

Висновки. У міжнародному праві розрізняють дві концепції присвоєння державі поведінки приватних осіб – концепції загального та ефективного контролю. Визначено, що концепція ефективного контролю розроблена суддями Міжнародного суду ООН у справі «Нікарагуа проти США», в рішенні якого зазначено, що держава може нести міжнародно-правову відповідальність за діяння приватних осіб на території іншої держави у випадку, якщо вона керувала або надавала різного роду допомогу цим особам у конкретних операціях. На відміну від цієї концепції, концепція загального контролю, розроблена Міжнародним трибуналом для колишньої Югославії, стверджує, що для присвоєння державі поведінки організованих груп необхідна наявність загального контролю цієї держави над діяльністю організацій, надання їм допомоги, фінансування та тренування загалом, а не у певних конкретних ситуаціях. Відповідно, головною відмінністю цих концепцій є те, що їх застосовують до різних суб'єктів міжнародних правопорушень. Як уже визначено, концепцію ефективного контролю можна використати для кваліфікації дій приватних осіб, які діяли за вказівками та керівництвом іноземної держави у конкретних операціях, а концепцію загального контролю застосовують для визначення відповідальності іноземної держави за усі дії організованих ієрархічних груп, якими керує іноземна держава.

Цікавим є досвід Грузії у спробах доведення контролю Росією територій, що непідвладні грузинському уряду, зокрема Абхазії та Південної Осетії. Здебільшого юристи-науковці зазначають, що конфлікт 2008 року в Грузії необхідно кваліфікувати як міжнародний саме на основі концепції загального

контролю. Те саме намагається довести грузинський уряд у позові проти Російської Федерації до Міжнародного кримінального суду. У справі «Грузія проти Росії» у Міжнародному суді ООН не розглянуто питання контролю, адже Суд визнав, що не має юрисдикції у цій справі.

Аналізуючи перспективи застосування концепцій ефективного та загального контролю для доведення збройної агресії Російської Федерації проти України, можна визначити, що єдиним перспективним міжнародним судовим органом, який може ототожнити дії збройних формувань на Сході України з діями Росії, є Міжнародний кримінальний суд. Вже сьогодні Україна посилається на концепцію загального контролю для кваліфікації конфлікту як міжнародного. Міжнародний суд ООН не ставить собі завданням визначати тип конфлікту чи присвоювати поведінку «Л/ДНР» уряду Росії. Якщо ж таке питання підніматимуть під час розгляду позовів, то, найімовірніше, Суд застосуватиме концепцію ефективного контролю. Європейський суд з прав людини у позовах громадян та уряду України проти Росії також визначатиме, чи здійснює Росія загальний ефективний контроль над територіями та владами «Л/ДНР», і є підстави бути впевненими, що, зважаючи на подібні попередні рішення, визнає Росію винною у порушеннях прав людини на цих територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Доклад комиссии международного права, 53-я сессия / Генеральная Ассамблея ООН. Официальные отчеты. – Нью-Йорк, 2001. – 356 с.
2. Краткое изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1948–1991 [Электронный ресурс] / Организация Объединенный Наций. – С. 198–212. – Режим доступа : http://www.icj-cij.org/homepage/ru/files/sum_1948-1991.pdf.
3. Кроуфорд Дж. Статьи об ответственности государств за международно-противоправные деяния / Дж. Кроуфорд // United Nations Audiovisual Library of International Law. – 2013. – С. 1–13.
4. Мезох М. М. Международно-правовая ответственность государств за действия индивидов / М. М. Мезох // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 3. – С. 121–123.
5. Отчет о действиях по предварительному расследованию. Ситуация в Украине [Электронный ресурс] / The Office of the Prosecutor of ICC. – 2016. – Режим доступа : <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/161114-otp-rep-PE-Ukraine.pdf>.
6. Сассоли М. Решение Апелляционной камеры МУТЮ по существу дела Тадича / М. Сассоли, Л. Ольсон // Международный журнал Красного Креста. – 2000. – № 2. – С. 165–178.
7. European Court of Human Rights deals with cases concerning Crimea and Eastern Ukraine [Electronic source] / Press Release of ECHR. – 2014. – Available at : <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-4945099-6056223&filename=003-4945099-6056223.pdf>.
8. Loizidou v. Turkey [Electronic source] / The European Court of Human Rights. – 1996. – Available at : <http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,CYP,,402a07c94,0.html>.
9. Request for the indication of provisional measures of protection submitted by the Government of Georgia [Electronic source] / ICJ. – The Hague, 2008. – Available at : <http://www.icj-cij.org/docket/files/140/14663.pdf>.
10. Situation in Georgia [Electronic source] / Office of the Prosecutor ICC. – 2015. – Available at : http://www.justice.gov.ge/Multimedia%2FFiles%2F2015%2FAuthorisation%20request_13.10.2015.pdf.
11. Ukraine v. Russian Federation. Request for the indication of provisional measures [Electronic source] / ICJ. – The Hague, 2017. – Available at : <http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19410.pdf>.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2017

Прийнята до друку 23.06.2017

**CONCEPTS OF EFFECTIVE AND OVERALL CONTROL IN INTERNATIONAL LAW:
THEORY AND PRACTICE****Viktoriya Malyha, Dmytro Novashok**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-41-99,
e-mail: triadama@gmail.com, dmitrynovashok@gmail.com*

The article deals with the legal nature of the concepts of overall and effective control in international law and their normative consolidation in international legal documents. Study specifies the application of effective and overall control concepts in the practice of international judicial institutions, in particular the International Court of Justice, the European Court of Human Rights and the International Criminal Court. The main points in Georgia's argument regarding the aggression of the Russian Federation against it are identified with the help of effective and overall control concepts. Article argues the expediency of using concepts to prove the armed aggression of Russia against Ukraine.

Key words: effective control; overall control; international legal responsibility; International Court of Justice; International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia; European Court of Human Rights; International Criminal Court.